

УДК 316.4

ПІДВИЩЕННЯ ОСВІТЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕРСОНАЛУ НА ОСНОВІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

МАРКОВА Наталя Сергіївна

кандидат економічних наук, доцент

Перехід до інформаційного суспільства обумовлений в першу чергу ступенем професіоналізму й освітнім рівнем працівників. Він характеризує можливості персоналу до креативної, інноваційної діяльності з метою формування, накопичення й використання інтелектуального капіталу, який виступає передумовою соціально-економічного розвитку держави, регіону, господарюючого суб'єкта, окремої особистості тощо.

Характерними рисами інтелектуальної економіки є, по-перше, необхідність постійного навчання та розподілу освітніх ресурсів протягом всього життя людини, по-друге, превалювання сфери послуг над сферою матеріального виробництва, по-третє, висока вартість розумової праці, до якої включено не тільки заробітну плату, але й величину соціального пакету, по-четверте, захист об'єктів інтелектуальної власності на державному та міждержавному рівні. Тому підвищення освітнього потенціалу шляхом формування інтелектуального капіталу є актуальним напрямом дослідження в теоретичному й практичному аспектах.

Серед вітчизняних науковців, які досліджують теоретико-методичні й прикладні питання створення, використання й розвитку інтелектуального капіталу, необхідно виділити Н. Л. Гавкалову [1], О. А. Грішнову [2], І. В. Журавльову [3], О. В. Кендюхова [4, 5], О. Ф. Морозова [6], В. В. Онікієнка [7], В. А. Савченка [8], А. А. Чухна [9], О. В. Шкурупій [10] та ін.

Поряд із опрацюванням основних аспектів, що стосуються інтелектуального капіталу, такі з них, як оцінка його рівня залишається відкритим для подальших розробок.

Метою статті виступає обґрунтування методики оцінки рівня інтелектуального капіталу на основі розрахунку інтегрального показника. Причому розрахунок пропонуємо здійснити із використанням факторного аналізу.

Повноцінне використання статистичних методів можливе тільки за умови застосування нових інформаційних технологій, які не тільки прискорюють процес обробки інформації, а й надають можливість візуального аналізу даних, підвищують їх достовірність, що, безумовно, сприяє поліпшенню якості прийняття рішень.

Для оцінки рівня інтелектуального капіталу підприємства необхідно розробити систему показників, в основу якої має бути покладена структурна модель, яка враховувала б такі вимоги:

- загальнотеоретична інтерпретація і взаємозв'язок окремих показників, їх груп та сукупності в цілому;

- забезпечення порівнянності, єдиної спрямованості показників, їх груп і всієї системи;
- можливість регулювання значень величин показників залежно від рівня використання ресурсів, що витрачаються, і ефективності результату;
- можливість отримання прогностичних значень щодо рівня інтелектуального капіталу.

З урахуванням означеного вище, наведемо систему показників, за допомогою яких необхідно провести факторне моделювання, найменування, формули розрахунку та позначення яких подано у табл. 1.

Як видно з табл. 1, склад показників носить як кількісний, так і якісний характер та відображує фінансові, технологічні, соціально-економічні, професійно-кваліфікаційні та культурні аспекти інтелектуального капіталу підприємства.

Оскільки певні показники є результатом анкетного опитування і носять характер експертної оцінки, тобто відображаються відповідями анкетованих «так», «ні», «є», «немає», «низький», «середній», «високий», для їх кількісного відображення доцільно ввести логічну змінну, що має такі значення:

- 1 – «низький»;
- 2 – «середній»;
- 3 – «високий»;

- 1 – «ні»; 3 – «так»;
- 1 – «немає»; 3 – «є»

} як такі, що відповідають найнижчій та найвищій оцінці серед відповідей: «низький», «середній» та «високий»

Вивчення розвитку економічних об'єктів з використанням факторного аналізу передбачає, що факторне представлення значної кількості їх статистичних характеристик є адекватним, якщо перших три-чотири фактори пояснюють хоча б 75 % варіації показників. В результаті факторного моделювання до сформованих факторів може увійти не вся сукупність наведених показників, а ті з них, які є найбільш значимими для конкретного підприємства (математично обираються показники, значення яких перевищує 0,65, адже навантаження фактора на показник являє собою коефіцієнт кореляції між ними).

Наступним етапом розрахунку інтегрального показника є економічна інтерпретація сформованих факторів із зазначенням їх найменувань та відображенням сутності їх взаємозв'язків.

Інтегральний коефіцієнт інтелектуального капіталу підприємства враховує первісні показники, що за результатами факторного аналізу було обрано як характеристики інтелектуального капіталу досліджуваних об'єктів. Кожний показник входить до інтегрального коефіцієнта з вагою, яка розраховується як питома вага у сумі значень найбільш навантажених факторів на нього.

Перехід до безрозмірного вигляду показників здійснюється через їх нормування. Нормована величина визначається як співвідношення значення самого показника до його еталонного значення серед усіх підприємств за певний період.

Таблиця 1

Склад первісних показників щодо оцінки складових інтелектуального капіталу

Показник	Формула розрахунку	Джерело інформації
Частка нематеріальних активів у сумі активів підприємства, %	Залишкова вартість нематеріальних активів : Підсумок балансу	Баланс (форма № 1)
Частка основних засобів у загальному обсязі активів підприємства, %	Залишкова вартість основних засобів : Підсумок балансу	Баланс (форма № 1)
Рівень виробничої культури підприємства (високий, середній, низький)	Дані експертної оцінки	
Якість програмного забезпечення (висока, середня, низька)	Дані експертної оцінки	
Частка витрат на оплату праці в операційних витратах підприємства, %	Витрати на оплату праці : Операційні витрати	Звіт про фінансові результати (форма № 2)
Частка витрат на навчання персоналу у сукупних витратах підприємства, %	Витрати на навчання персоналу : Сукупні витрати	Звіт про кількість працівників, їх якісний склад та професійне навчання (форма № 6-ПВ)
Частка працівників, що пройшли професійне навчання або курси підвищення кваліфікації, %	Кількість працівників, що пройшли професійне навчання : Середньооблікова чисельність персоналу	Звіт про кількість працівників, їх якісний склад та професійне навчання (форма № 6-ПВ)
Частка працівників, що займаються самонавчанням, %	Кількість працівників, що займаються самонавчанням : Середньооблікова чисельність персоналу	Дані експертної оцінки
Рівень здоров'я працівників (високий, середній, низький)	Дані експертної оцінки	
Частка преміальних виплат в операційних витратах підприємства, %	Преміальні виплати : Операційні витрати	Форми № 2, № 1-ПВ
Рівень користування об'єктами соціальної інфраструктури (високий, середній, низький)	Дані експертної оцінки	
Ступінь довіри працівників до вищого керівництва (високий, середній, низький)	Дані експертної оцінки	
Рівень залежності працівників від підприємства (високий, середній, низький)	Дані експертної оцінки	
Частка витрат на роботу з клієнтами у загальному обсязі витрат підприємства, %	Витрати на роботу з клієнтами : Сукупні витрати	Звіт про фінансові результати (форма № 2)
Наявність ПК і програмного забезпечення у відділі по роботі з клієнтами (є, немає)	Дані експертної оцінки	
Ведення уніфікованої бази даних постачальників та споживачів (так, ні)	Дані експертної оцінки	

Інтегральний коефіцієнт (ІК) розраховується за формулою (1):

$$IK = \sum_{i=1}^n (HP_{it} \times B_i), \quad (1)$$

де HP_{it} – нормоване значення i -го показника підприємства за t -ий період;

B_i – вага i -го показника;

i – кількість показників.

Інтегральний коефіцієнт інтелектуального капіталу підприємства інтерпретується таким чином: чим ефективніша діяльність підприємства, тим значення коефіцієнта ближче до одиниці.

Застосування запропонованого інтегрального коефіцієнта оцінки рівня інтелектуального капіталу суб'єкта господарювання уможлиблює не тільки визначення абсолютного значення, а й надає можливість якісного аналізу складових формування інтелектуального капіталу.

За результатами оцінки рівня інтелектуального капіталу підприємства приймаються рішення щодо оптимізації його структури. Так, якщо високий освітній потенціал персоналу стає основою для створення інтелектуальних продуктів, то можна констатувати факт впливу рівня освіченості особистості на формування інтелектуально-ємного підприємства. Причому одним із вирішальних чинників підтримки цього статусу є моніторинг змін, що відбуваються на світовому ринку інтелектуальних технологій й своєчасність впровадження необхідних перетворень, які обумовлюють конкурентоспроможність підприємства. Тому інтеграційні аспекти означених процесів, обмін передовим досвідом із ведучими підприємствами визначають ефективність діяльності господарюючих суб'єктів, якість, швидкість й актуальність проведення освітньої політики.

Література

1. Гавкалова Н.Л. Формування та використання інтелектуального капіталу // Формування та використання інтелектуального капіталу. Наукове видання / Н. Л. Гавкалова, Н. С. Маркова. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2006. – 252 с.
2. Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – 254 с.
3. Журавлева И. В. Интеллектуальный капитал предприятия и его оценка / И. В. Журавлева // Вісник ХДЕУ. – 2001. – № 4. – С. 44 – 47.
4. Кендюхов А. В. Теория и практика оценки интеллектуального капитала: зарубежный опыт / А. В. Кендюхов // Менеджер. – 2002. – № 6. – С. 160 – 165.
5. Кендюхов О. В. Эффективное управление интеллектуальным капиталом: Монография / НАН України. Інститут економіки промисловості; ДонУЕП. – Донецьк: ДонУЕП, 2008. – 363 с.
6. Морозов О. Ф. Ціна думки – інтелектуальний капітал: монографія. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2005. – 352 с.
7. Онікієнко В. В. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України / В. В. Онікієнко, Л. М. Ємельяненко, І. В. Терон. За ред. В. В. Онікієнка. – Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України. – К.: Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України, 2006. – 480 с.
8. Савченко В. А. Управління розвитком персоналу: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2002. – 352 с.
9. Чухно А. А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. – К.: Вид-во «Логос», 2003. – 632 с.
10. Шкурупій О. В. Інтелектуальний капітал у трансформаційній економіці: Монографія. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. – 268 с.